

**Géza G. Xeravits – Peter Porzig: *Einführung in die Qumran-Literatur. Die Handschriften vom Toten Meer*. Walter de Gruyter, Berlin–Boston, 2015.**

Xeravits Gézát, a jeles kutatót, aki 2015-től a komárnói Selye János Református Egyetem Teológia Karán az Ószövetség Tanszék egyetemi tanára, aligha kell bemutatni. Egyre gyarapodó angol nyelvű kötetei mellett az első, német nyelven megjelent könyvének címe ismerősen csenghet a magyar olvasók fülében, hiszen jelen munka – ahogyan az Előszó-ból is megtudhatjuk – a 2008-ban kiadott magyar nyelvű monográfiájának (*Könyvtár a pusztában. Bevezetés a holt-tengeri tekercsek nem-bibliai irodalmába*. Deuterocanonica 3. Budapest) a szakirodalom naprakész eredményeivel javított és bővített fordítása. E helyütt meg kell említsük a szerzőpáros másik tagját is: Peter Porzig (Georg-August Egyetem, Göttingen) a fordítás átdolgozásában és a szakirodalom bővítésében nyújtott segítségét.

Tekintettel arra, hogy a recenzens feladata az adott könyv bemutatása és értékelése, ezért nem a magyar verzióhoz hasonlítva, hanem attól függetlenül fogalmazom meg az alábbi észrevételeket.

A szerzők a monográfiában nem kisebb dologra vállalkoznak, mint hogy a német szakirodalom egyik hiányosságát pótolva bevezetést adjanak a qumráni közösség irodalmi hagyományába. A bevezetést a szónak abban az értelmében véve, ahogyan egy adott területen a súlypontokat kezelni, a problémaköröket bemutatni és az alapkérdéseket megválaszolni lehet anélkül, hogy a kötet átfogó hipotézist vagy alaptézist fogalmazna meg.

A könyv több mint 300 oldalas, a tudományos igénnyel és tanítói szándékkal megírt bevezetésnek megfelelően a rövid bevezetőt (1–22) követően az iratok tematizálva kerülnek bemutatásra (23–297), a kötetet pedig egy függelék zárja, amely a kéziratok listáját adja az olvasónak (298–318).

Minden fejezet jól bevált struktúrát követ: a fejezet címe alatt a vonatkozó, jórészt kurrens szakirodalom tételeinek felsorolását találjuk, amelyet az adott tematika rövid, velős kifejtése követ, helyenként – ahol szükségesnek vélték a szerzők – magyarázatokkal, a kulcsszavak jelentésének vagy egy-egy alapvető

teológiai koncepciónak a vonatkozó szövegekre alapozott rövid bemutatásával és a nemzetközi, meghatározó kutatás főbb kérdéseivel és áramlataival kiegészítve.

A bevezető fejezet az *Einleitung: Das Korpus der Handschriften von Qumran* (A qumráni kéziratok corpora) címet viseli. A cím alatt találjuk a válogatott szakirodalom listáját, majd rövid, világos, jól követhető és érthető leírásokat kapunk a qumráni iratok főbb jellemzőiről (úgy mint a lelőhely és a leletek száma) és ezek legfontosabb kérdései kapcsán. A szerzők pontos definíciókkal értelmezik a szövegek bevett kategóriáit és példákkal támasztják alá a kérdéses kategóriákat (pl. 11QJes<sup>a</sup>VIII,4 a maszoreta és a héber Jesaja 8,11 variánsát tartalmazza, de az apró módosítás akaratlagos lehet – és nem másolói hiba, hogy a közösség sajátja legyen, vö. 9). Az 1.3 alpontban találjuk a könyv tematikájának, a fejezetek egymás utáni elrendezésének magyarázatát. Az iratokhoz a szerzők az A. Lange és U. Mittmann-Richert által bevezetett felosztást követik. Ennek megfelelően egy irat vagy biblikus (2. fejezet) vagy nem biblikus, és az utóbbi csoportba tartozhat akkor, ha parabiblikus (3. fejezet), exegetikai (4. fejezet), törvénykezési (5. fejezet), naptári (6. fejezet), költői vagy liturgikus (7. fejezet), bölcsességi (8. fejezet), történeti (9. fejezet), eszkatologikus és apokaliptikus (10. fejezet).

Az 1.3 alfejezet végén találjuk a kötet célkitűzéseit megfogalmazó három állítást. Ezek szerint az elsődleges cél a tartalomra vonatkozik: áttekintést adni a qumráni szövegekről úgy, hogy az olvasó közelebb kerülhessen nemcsak az iratokban tükröződő gondolkodásmódhoz, hanem annak szerzőihez is. A második cél, hogy az iratokról átadott sajátos kép, az ismeret változzon, jobbá váljon, vagy éppen revideálni legyen szükséges az oldalakon terítékre kerülő újabb anyagok hatására. Ez egyszerre foglalja magában azt, hogy a könyv szeretne ösztönzően hatni az olvasókra a további lapjain és azt is, hogy a leírtak kiváltsák és felbresszék a qumráni iratokra és a hordozó közösségre irányuló kutatás felé irányuló tudományos érdeklődést. A kutatói – és talán nem tévedünk nagyot, ha azt mondjuk, hogy egyszerre az *Einführung* anyagát író – munkára is vonatkozik a harmadik cél, amelyet a legfontosabbnak

tartanak a szerzők: a kutatásban meg tapasztalt öröm megosztását.

Átolvasva a kötetet, mindhárom célt teljesülni látjuk. Az ismeretanyag bőséges, de ez a bőség nem megterhelő, a fejezetek tagolása, a felépítés is a figyelem fenntartását segítik. Üdítően hatnak az egyes fejezetekben olvasható tartalmi összefoglalók, idézetek és teológiai áttekintések. A szerzők jó érzékkel tarják távol a bevezetés jellegétől idegen, teológiai részletekbe menő spekulatív elemzéseket, az iratok alapján feltételezhető teológiai elgondolások rekonstrukcióját és az ezekhez kapcsolódó hipotéziseket. A könyv az iratokra, a könyvtár szövegeinek bemutatására fókuszál, amelyek kontextualizálásában csak a kortárs zsidó hagyományban fellelhető párhuzamok felemlítésére szorítkozik. Néhány esetben találkozhatunk csak a kortárs keresztény hagyomány említésével. A szerzők deklarált véleménye az, hogy a szövegek értelmezéséhez adott átfogó tézis hiánya ad lehetőséget arra, hogy a szövegek megszólaljanak, így tarthatják meg önmagukban állva a sajátosságaikat és különbözőségeiket.

Az a jellemző, amitől a munka túlnő a hasonló céllal írt monográfiákban kínált bevezetések körén, az a jól komponált tartalmi struktúra és a módszertan, amellyel az anyagot kezeli. A monográfia azt adja, amit már címében is ígér: átfogó hipotézis nélkül, a tudomány objektivitásával mutat be egy hallatlanul izgalmas leletet, egy közel két évezredre barlangokba temetett könyvtár darabjait, az iratokat, az iratokat övező kérdéseket és értelmezéseket. Xeravits praktizáló professzorként és kutatóként jól válogat a mára már több könyvtárnyivá duzzadt szakirodalomból.

A szöveg olvasóbarátabb verzióját hozták létre azzal, hogy a héber, arámi stb. szavakat nemcsak az eredeti nyelven, hanem átírásban is megadták a terminus jelentése mellett. A lábjegyzetek hiánya talán okozhat egy kis kényelmetlenséget, amikor egy-egy rövidítést próbálunk feloldani, de ilyen esetben a fejezetek előtt található szakirodalmi gyűjtemények vagy az 1.4-ben összegyűjtött általános szakirodalom adhat eligazodást. Kissé zavaróan hathat az a hiányosság, hogy néhány esetben csak a hivatkozott könyv vagy tanulmány írója és a kiadás évszáma szerepel a zárójelekben, az oldal megjelölése nélkül.

A kötet az egyetemi jegyzetekéhez hasonló felhasználhatóság felé tendál azzal, hogy helyenként lapszéli jelek segítik elkülöníteni a kéziratoknak, a példáknek és a szakirodalom kérdéseinek egy-egy egységét az alfejezeten belül. (Bár a magától értetődő jelek feloldását nem találtam a könyvben.) Táblázatok és áttekintések is könnyítik a szövegek közötti tájékozódást. A jegyzetéhez hasonló módszertant erősíti az is, hogy az idézetek értelmezését segítő, lényeges esetekben a kiegészítéseket vagy párhuzamokat aláhúzással vagy pontozással is jelölték.

Egyetlen elírást találtam a szövegben: a 13. oldalon a későbbi fejezetek felosztásánál a „biblische (Kap. 1.)”

szerepel, ami helyesen a *Kap. 2.* lenne. E helyen nem maradhat említés nélkül az a meglepő – és talán szándékoltan megmosolyogtató – tény sem, hogy Xeravits hivatkozott magyar könyvének címét átírták a németül olvasóknak, biztosítva így a szavak helyes kiejtését, megadva persze a német fordítást is (1. oldal).

Mindent összevetve azt mondhatjuk, hogy a kötet betölti vállalt célját, alapos, jól érthető, jól kezelhető és könnyen követhető bevezetésként adja át a szükséges ismeretanyagot a qumráni iratokhoz, a szövegek bemutatásával pedig közelebb hozza az olvasót a qumráni közösség teológiai gondolkodásához és mindennapjainak gyakorlatához.

Öröm látni, hogy egy magyar kutató és professzor idegen nyelvű monográfiája napvilágot lát egy neves kiadónál, és így munkássága már nemcsak tanulmányai, hanem újabb könyve révén is a nemzetközi tudomány homlokterébe kerül. Az előttünk fekvő kötet azonban ennél is tovább léphet, hiszen az *Einführung* minden olyan jellemzővel rendelkezik, amely alkalmassá teheti arra, hogy akár egyetemi jegyzetként a diákokat, akár útmutató fonálként az érdeklődő olvasókat kalauzolja és vezesse a qumráni közösség irodalmában.

Ötvös Csaba

*A recenzió az OTKA PD-112421 számú pályázat keretében készült.*